

Frikjøring i Norge – en studie av aktivitetens mønster og omfang, samt utøvernes bakgrunn og motiver for friluftslivsutøvelse

Alf Odden*

Institutt for Idretts- og friluftslivsfag Høgskolen i Telemark

SAMMENDRAG: Frikjøring ved alpinanlegg eller i fjellet er en aktivitet med stadig økende omfang. Samtidig har også utøverne av denne aktiviteten begynt å gjøre seg gjeldene i statistikken over snøskredulykker. Siden aktiviteten fortsatt er relativt ny er det fortsatt behov mer kunnskap som kan danne grunnlag for det skadeforebyggende arbeidet. Resultatene som legges fram bygger på en større spørreskjemaundersøkelse i regi av Statistisk sentralbyrå fra 2001. Frikjøring omfatter nå anslagsvis 200.000 utøvere eller 6.2% av den voksne befolkningen. Aktiviteten domineres av unge utøvere, og i aldersgruppen 16-24 år er oppslutningen om aktiviteten på hele 22%. Aktiviteten utøves også i hovedsak av menn og de som er bosatt i de større byene. I forhold til utøverne av andre vinteraktiviteter skiller frikjørerne seg ut ved sterk vektlegging av motiver relatert til spenning og mestring. Dette gjelder også viljen til å utsette seg for risiko for å kunne ta de utfordringene man ønsker. Samtidig er det store forskjeller mellom de som driver frikjøring ved anlegg og de som kjører i fjellet. Frikjørerne i fjellet vektlegger motiver i retning av naturopplevelse og kontemplasjon like sterkt turgåere i fjellet. De er også sterkt involvert i friluftsliv og over 1/3 er medlemmer av Den Norske Turistforening. Frikjørerne ved anleggene har ikke denne sterke involveringen i friluftsliv og vektleggingen av motiver for naturopplevelse og kontemplasjon er svakere, og mer på linje med de som bruker alpinanleggene på vanlig måte. Det at det finnes to til dels svært ulike frikjørere må få innvirkning på hvordan det skadeforebyggende arbeidet legges opp.

Emneord: Frikjøring, offpiste, snøskred, ungdom, friluftsliv

1. Innledning*

Dette innlegget skal først og fremst handle om norske frikjørere. Hvem og mange de er, hvilken bakgrunn har de og hvilke motiver har de for utøvelsen av sin aktivitet? På hvilke områder er de like og på hvilke områder skiller de seg fra andre grupper som er aktive i vinterfjellet?

For meg som til vanlig forsker på de siste års endringer innenfor det norske friluftslivet, er disse utøverne først og fremst interessante som representanter for en ny type friluftsliv. I denne sammenhenger er imidlertid frikjørerne sentrale fordi de i langt større grad enn andre friluftslivsutøvere befinner seg i bratte og snøskredutsatte områder. Dette har da også medført at denne gruppa har begynt å gjøre seg bemerket på statistikken over snøskredulykker (Mytting 2000). For vintrene 2000/2001 og 2001/2002 stod frikjørere for i alt 3 av 12 dødsulykker i forbindelse med snøskred (Mytting 2002). Alt tyder også på at denne gruppa vil bli innblandet i stadig flere

ulykker ettersom oppslutningen om aktiviteten øker.

Siden dette er en relativt ny aktivitet er kunnskapsbehovet om utøverne fortsatt stort. Dette innlegget er derfor tenkt som et lite bidrag til det kunnskapsbildet som er nødvendig for å forstå aktiviteten bedre. Noe som igjen kan danne et grunnlag for å drive et målrettet ulykkesforebyggende arbeid mot denne gruppa.

Jeg vil for ordens skyld gjøre oppmerksom på at frikjøringsbegrepet i dette innlegget omfatter kjøring på både telemarksski, alpinski (skibestigningsski) og snøbrett. Samt at begrepet omfatter både de som kjører på fjellet hvor du må gå opp før du kjører ned, og de som kjører i tilknytning til alpinanlegg hvor en heis sørger for deler av transporten opp. Det er også slik at det er den som besvarer spørreskjemaet som selv bestemmer om aktiviteten en driver skal kalles frikjøring. Dette innebærer trolig at gruppen inneholder alt fra ekstremkjørere til de som tar en litt bratt veg ned etter en topptur.

---

* Forfatterens adresse: Alf Odden, Institutt for Idretts- og friluftslivsfag, Høgskolen i Telemark 3800 Bø E-post: Alf.Odden@hit.no

2. Om frikjøring i Norge

Selv om middelaldersagnet Heming Unge stod ned stupbratte fjellsider på ski og Sondre Nordheim var kjent for sine uvyrdslåmer, må likevel frikjøring sies å være et relativt nytt fenomen i Norge. Med dette mener jeg ikke å si at gleden over å mestre skiene ned en bratt utforkjøring er noe nytt, men at verken omfanget eller stedene det kjøres kan sammenliknes med tidligere tider. Noe særlig omfang fikk denne aktiviteten heller ikke før telemarksbølgen kom på midten av 1980 tallet. Da ble egnet skiutstyr lettere tilgjengelig, og en gammel teknikk og tradisjon for løssnøkjøring fikk ny aktualitet. Siden dette har telemarksutstyret gjennom gått en rivende utvikling, snøbrettet kom for fullt i løpet av 1990 tallet og de siste årene har også alpinskiene fått sin renessanse til fjellbruk. I dag finnes det derfor utstyr som gjør det mulig å kjøre bratt og vanskelig selv uten ekstreme skiferdigheter. Utstyret gjør det i allefall mulig for langt flere enn tidligere å ta seg ned hellinger brattere enn 30°, og dermed ferdes i potensielt skredfarlige områder.

Selv om aktiviteten fortsatt har et relativt lite omfang i forhold til andre vinteraktiviteter, er den i vekst og er sterkt synlig både i media og ute i terrenget. I dag foregår frikjøring i tilknytning til nær sagt alle alpinanlegg i Norge med kanskje Hemsedal, Oppdal og Narvik som de best kjente. Her tar man heisen opp, men selve nedrennet kan ligge ganske langt fra heistraseen. Det vanligste er likevel at nedrennet legges i terrenget rett i nærheten av heisen.

Rundt i fjellet har også mange fjellsider og renner hatt besøk av frikjørere de siste årene. Etter ei fin vårhelg i f.eks Vest-Jotunheimen vil det være kjørespor i mange flanker og renner hvor snødekket er noenlunde sammenhengende. I fjellet har frikjøringen en glidende overgang mot turfriluftslivet. Oppe i Vest Jotunheimen overnatter utøverne ofte flere dager i telt og de må gå lange og krevende turer opp før de kan kjøre ned. For enkelte er riktig nok dette kun transport som gjerne kunne vært gjort unna med helikopter,¹ mens for

---

¹ Se f.eks Magasinet (Dagbladet) 15.04.2000 hvor "pudderfantast" Endre T. Løvås argumenterer for heliskiing i debatt med Natur og Ungdoms leder Einar Håndlykken.

Se også Vorkinn et.al (2000) hvor nær halvparten av Trønderne i aldersgruppen 15-24 år var positive til Heliskiing.

andre er turen og opplevelsen av fjellet en minst like viktig del av aktiviteten.

Siden 1980 tallet har altså det vært en jevn økning i antall utøvere. Et opplagt spørsmål er dermed hvorfor en såpass krevende aktivitet kan vekke slik interesse. Trolig har nok denne utviklingen flere og sammensatte årsaker, men jeg skal kort nevne noen viktige faktorer.

Mye ligger nok i at tilgjengeligheten har økt både gjennom flere alpinanlegg og et stadig bedre utstyr.

En annen årsak er den allmenne økonomiske veksten som har gjort at store grupper har råd til denne type utstyr som ofte er kostbart.

I tilknytning til dette må det bemerkes at frikjøring er sterkt fokusert i media, og at heftige frikjøringsbilder brukes i markedsføringen av nær sagt alle slags produkter og aktiviteter.

En tredje faktor er at en aktivitet som frikjøring passer svært godt inn i en tidsånd og en nærmest global ungdomskultur, hvor spenning, utfordring, kroppslig mestring og en særpreget identitet er tillagt stor vekt². Frikjøring er å mestre kropp, utstyr, vanskelige forhold og egen frykt. Frikjøring er adrenalinkick, adrenalinrush, hvit rus. Frikjøring inngår i et globalt ungdomsfelleskap med egne magasiner, filmer og nettsteder. Slik at selv norske utøvere vet mer om de beste amerikanske kjørerne enn om Sondre Nordheim.

I lys av dette vil en frikjører dermed framstå som aktuell, og bærer av tidsriktige verdier, og frikjøring vil være en aktivitet som får bred appell blant norsk ungdom.

3. Frikjøringens omfang og sosiodemografiske mønster

I det følgende vil jeg gå nærmere inn på ulike sider ved frikjøringen og frikjørerne. Samtidig vil resultatene bli sett i forhold til to andre aktiviteter frikjøringen har visse fellestrekk med, nemlig kjøring i alpinanlegg og skiturer i vinterfjellet. Frikjøring vil også i flere sammenhenger bli splittet opp i, frikjøring i fjellet og frikjøring ved alpinanlegg.

---

² Forholdet mellom ungdom, friluftsliv og kulturelle endringer er blant annet belyst i arbeidene til Annette Bischoff (1996, 1998, 1999), Ketil Skogen (1999, 2000) og Olav Christensen (2001). Særlig Christensens doktoravhandling som omhandler snowboard kulturen, tar opp mange forhold som kan være viktige for å forstå en aktivitet som frikjøring bedre.

Dataene som denne framstillingen bygger på er hentet fra Statistisk Sentralbyrås levekårsundersøkelse fra høsten 2001, som i forbindelse med mitt eget forskningsprosjekt ble supplert med en del friluftslivsspørsmål. Datamaterialet er landsomfattende og representativt for den norske befolkning mellom 16 og 79 år. Nærmere 2000 personer har levert inn spørreskjema som omhandler friluftslivsaktiviteter, og dette er så vidt jeg vet den eneste undersøkelsen hvor frikjørere er skilt ut som egen gruppe³.

I datamaterialet på 1919 personer var det 119 eller 6.2% som oppgav at de hadde drevet med frikjøring en eller flere ganger siste år. Frikjøring i tilknytning til alpinanlegg var den vanligste formen med en oppslutning på 4.8%, men frikjøring i fjellet lå på 2.9%. Dersom vi regner om til absolutte tall betyr dette at det i 2001 var om lag 90.000 personer som drev med frikjøring i norske fjell og om lag 150.000 som drev med frikjøring i tilknytning til alpinanlegg. Disse aktivitetene omfatter til dels de samme personene slik at det samlede antallet frikjørere ligger på om lag 200.000⁴. I gjennomsnitt utøver folk disse aktivitetene fire dager i løpet av et år. Det er imidlertid store variasjoner utøverne i mellom. Hele 35% nøyer seg med 1-2 dager i året, 45% ligger på 3-10 ganger, mens 20% utøver aktiviteten mer enn 10 ganger. Sammenliknet med de andre vinteraktivitetene kjøring i alpinanlegg og skitur i fjellet har frikjøring et lite omfang både når det gjelder oppslutning og hyppighet i utøvelsen. Kjøring i alpinanlegg har en oppslutning på 21% og blir i gjennomsnitt utøvd 4 ganger, mens skiturer i fjellet har en oppslutning på 35% og utøves 6 ganger i gjennomsnitt.

Frikjøring er en aktivitet som domineres av yngre utøvere. Som det går fram av tabell 1 er det få utøvere over 45 år, noe som står i sterk kontrast til de andre vinteraktivitetene.

³ En grundig beskrivelse av undersøkelsen er å finne i Statistisk sentralbyrås dokumentasjonsrapport (Vågane 2002).

⁴ Når totalt antall utøvere skal beregnes ut fra et såpass lite utvalg er det en del usikkerhet knyttet til tallene. I dette konkrete tilfellet er det statistisk sett 95% sannsynlighet for at det totale antallet frikjørere ligger mellom 50.000 og 350.000.

Tabell 1. Prosentvis andel av ulike aldersgrupper i aktivitetene frikjøring, kjøring i alpinanlegg og skitur i fjellet.

	Frikjøring	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet
16-24	54	36	16
25-34	38	26	20
35-44	6	18	24
45-64	2	10	33
65-79	0	1	7

Den totale oppslutningen om frikjøring i ungdomsgruppen ligger på 22% noe som innebærer at mer enn hver femte norske ungdom har prøvd denne aktiviteten i løpet av 2001.

Videre er det verd å merke seg at frikjørerne i fjellet er noe eldre enn de som holder til ved anleggene. Gjennomsnittsalderen for de to gruppene er på henholdsvis 26.3 år og 24.7 år. Frikjørerne er uansett mye yngre en utøverne av de to andre aktivitetene. Gjennomsnittsalderen for kjøring i alpinanlegg og skiturer i fjellet er på henholdsvis 31.7 og 43.2 år.

Som i mange andre friluftslivsaktiviteter er menn mer aktive enn kvinner også når det gjelder frikjøring. Som det går fram av tabell 2 er også kjønns forskjellene større enn i de andre vinteraktivitetene.

Tabell 2. Prosentvis andel av menn og kvinner i aktivitetene frikjøring, kjøring i alpinanlegg og skitur i fjellet.

	Frikjøring	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet
Menn	69	61	53
Kvinner	31	39	47

Her er det imidlertid viktig å merke seg at det er en større andel kvinner som kjører off piste i fjellet enn ved anlegg. Kvinneandelen for de to aktivitetene er henholdsvis 33% og 23%.

Når det gjelder den geografiske fordelingen av aktivitetene viser tabell 3 og 4 at frikjørerne i stor grad er bosatt i de større byene og da særlig Oslo. Imidlertid har aktiviteten også forholdsvis stor oppslutning på Sør- og Vestlandet, samt i Nord Norge. Denne variasjonen i oppslutning står i sterk kontrast til skiturer i fjellet som er like vanlig i alle deler av landet.

Tabell 3. Prosentvis oppslutning om aktivitetene frikjøring, kjøring i alpinanlegg og skitur i fjellet i forhold til bostedets størrelse.

	Frikjøring	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet
Spredt bygd strøk (<2000)	3	16	34
Tettbygd strøk (2-100.000)	5	19	35
Stor by (> 100.000)	12	27	37

Tabell 4. Prosentvis oppslutning om aktivitetene frikjøring, kjøring i alpinanlegg og skitur i fjellet i de ulike landsdelene.

	Frikjøring	Kjørt i alpinanlegg	Skitur Fjellet
Oslo/Akershus	8	25	36
Østlandet ellers	4	18	35
Sørlandet	7	23	33
Vestlandet	7	21	35
Trønderlag	4	19	36
Nord Norge	6	10	36

Som det går fram at tabell 5 er det relativt markerte landsdelsforskjeller mellom de to frikjøringsaktivitetene.

Tabell 5. Prosentvis oppslutning om aktivitetene off piste kjøring i fjellet og off piste kjøring ved alpinanlegg i de ulike landsdelene.

	Frikjøring i fjellet	Frikjøring ved anlegg
Oslo/Akershus	3.0	7.1
Østlandet ellers	2.4	2.7
Sørlandet	2.4	6.6
Vestlandet	3.4	4.8
Trønderlag	2.0	4.0
Nord Norge	4.6	3.5

Tabell 6. Friluftslivets posisjon som fritidsaktivitet blant utøverne innen aktivitetene frikjøring ved anlegg, frikjøring i fjellet, kjørt i alpinanlegg og skitur i fjellet, samt friluftslivsutøvere generelt.

	Frikjøring ved anlegg	Frikjøring i fjellet	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet	Friluftslivsutøvere samlet
Friluftsliv viktigste fritidsaktivitet	28	39	28	37	34
Friluftsliv viktig, men ikke viktigste aktivitet	48	54	47	50	50
Friluftsliv ingen viktig fritidsaktivitet	24	7	25	13	16

Her er det verd å merke seg at mens frikjøring ved anlegg har størst oppslutning i Oslo området hvor det er relativt kort veg til flere stor skitrekke og relativt langt til bratte fjell. Er frikjøring i fjellet vanlig blant de som er bosatt på Vestlandet og i Nord Norge, og har fjellet rett utafor døra.

Når det gjelder utdanningsnivå er det vanskelig å si noe sikkert om frikjørerne ettersom over 50% fortsatt var under utdanning. Imidlertid tyder alt på at også denne aktiviteten har økende oppslutning med økende utdanningsnivå slik som det også er for de andre vinteraktivitetene

Levekårsundersøkelsen inneholder også et spørsmål hvor respondentene blir bedt om å gi uttrykk for hvor viktig friluftsliv er i forhold til andre fritidsaktiviteter. Svaralternativene var: 1. Friluftsliv er viktigste fritidsaktivitet, 2. Friluftsliv er viktig, men ikke viktigste aktivitet, 3. Friluftsliv er ikke viktig.

Som det er vist i tabell 6 er det store forskjeller mellom utøverne av de ulike vinteraktivitetene. Blant frikjørerne i fjellet var andelen som hadde friluftsliv som viktigste fritidsaktivitet svært høy. Faktisk høyere enn for utøverne av vanlige friluftslivsaktiviteter som skiturer og fotturer i fjellet.

Frikjørerne i fjellet skiller seg også fra utøverne av de andre vinteraktivitetene på et annet og litt uventet område. Som det går fram av tabell 7 er disse frikjørerne langt oftere medlemmer av Den Norske Turistforening enn utøverne av de andre aktivitetene. Faktisk har

frikjøring i fjellet den høyeste medlemsandelen av samtlige aktiviteter som er med i denne undersøkelsen.

Tabell 7. Andel medlemmer i Den Norske Turistforening innen aktivitetene frikjøring ved anlegg, frikjøring i fjellet, kjørt i alpinanlegg og skitur i fjellet.

	Frikjøring ved anlegg	Frikjøring i fjellet	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet
Medlem i Den Norske Turistforening	18	37	13	20

4. Frikjørernes motiver for friluftslivsutøvelse

I det følgende vil jeg se nærmere på hva frikjørerne oppgir som motiver for sin friluftslivsutøvelse. Samtidig vil resultatene også her bli sett i forhold til to andre aktivitetene kjøring i alpinanlegg og skiturer i vinterfjellet.

Datagrunnlaget for disse resultatene er også hentet fra SSB,s leveårsundersøkelse som ble nevnt tidligere. Om lag 1300 personer har svart spørsmål om hvor viktig 30 ulike motiver var for deres friluftslivsutøvelse. Det er altså verd å merke seg at spørsmålsstillingen går på motiver for friluftsliv generelt og ikke motiver for å utøve en bestemt aktivitet. Hvor viktig de ulike motivene var skulle oppgis på en femdelte skala fra "ikke viktig" til "svært viktig".

Denne måten å spørre om motiver på er hentet fra den amerikanske sosialpsykologen Bev. Driver såkalte REP skalaer (Recreation Experience Preference Scales). (Driver et. al 1991). Denne har blitt utviklet i USA over en 20 års periode og skal i sin fulle utforming kunne fange opp alle vesentlige motiver for friluftslivsutøvelse.⁵ De siste ti årene har også denne skalaen blitt prøvd ut her i Norge i et fåtall undersøkelser⁶. Spørsmålsstillingene har da blitt omarbeidet for å passe bedre på

norske forhold, og kun deler av motiv områdene har blitt tatt med.

I USA har REP høy anseelse og er i alminnelig bruk når friluftslivsmotiver skal undersøkes. Her i Norge har imidlertid metoden blitt utsatt for en del kritikk uten at jeg skal gå nærmere inn på den her.⁷

Selv om mye av kritikken kan være velbegrunnet ser jeg likevel ingen grunn til betrakte resultatene som verdiløse. Kritikken må heller ses på som en kraftig påminnelse om at REP skalaen ikke fanger opp alle viktige sider ved våre motiver og at tolkingen av resultatene må være forsiktig. Etter mitt syn gir de likevel et noenlunde riktig bilde av våre umiddelbare og bevisste motiver for å drive friluftsliv.

I tabell 8 er oppslutningen om ulike motiver innen for fire ulike aktiviteter sammenliknet. Oppslutningen er vist ved hvor mange prosent av utøverne som hadde oppgitt at motivet var viktig eller svært viktig for deres friluftslivsutøvelse. I denne framstillingen er kun en del av motivspørsmålene tatt med og motivgruppene som blir presentert er framkommet gjennom en faktoranalyse av alle motivspørsmålene.

⁵ For en grundig beskrivelse av REP skalaene se f.eks Driver et. al (1991) og Gåsdal (1995).

⁶ Utgaver av REP skalaen er bl.a brukt av Vaagbø (1993), Aasætre et.al (1994), Gåsdal (1995), Kaltenborn & Aas (1995), Kaltenborn (1998), Vistad et. al (in prep). Liknende skalaer er også benyttet av Kleiven (1998, 2000). Eksempler på en dansk undersøkelse er Søndergård Jensen (2001).

⁷ For en mer omfattende sammenstilling av kritikken mot REP skalaen se Gåsdal (1995), Tordsson (1997) og Odden & Aas (2002).

Tabell 8. Oppslutning om ulike motiver for friluftslivsutøvelse innen aktivitetene kjørt off piste ved anlegg, kjørt off piste i fjellet, kjørt i alpinanlegg og skitur i fjellet.

	Kjørt off piste i anlegg	Kjørt off piste i fjellet	Kjørt i alpinanlegg	Skitur i fjellet
<u>Mestrings- og spenningsrelaterte motiver</u>				
Jeg lærer å mestre slitsomme og utfordrende situasjoner	40.1	53.2	27.2	25.9
Jeg får utviklet ulike ferdigheter	51.7	57.4	37.8	32.5
Jeg kan søke utfordringer som kan innebære risiko	34.5	31.4	13.4	7.7
Jeg opplever å ha kontroll over kroppen	49.3	58.4	40.5	41.5
Jeg får oppleve fart og spenning	60.0	48.9	28.2	16.7

<u>Kontemplative motiver</u>				
Jeg får forandring fra daglige rutiner	69.0	77.4	72.1	74.1
Jeg får samlet nye krefter og overskudd	71.4	89.7	80.8	81.5
Jeg kommer bort fra stress og mas	71.9	86.9	80.4	82.2

<u>Naturopplevelses motiver</u>				
Jeg får oppleve naturens stillhet og fred	59.1	72.3	64.8	75.7
Jeg får oppleve landskap og stemninger i naturen	47.3	61.3	59.4	70.8
Jeg får oppleve samhörighet med naturen	35.9	55.5	37.3	52.3

Når det gjelder motivene for friluftslivsutøvelse følger forskjellene mellom aktivitetene andre skillelinjene enn de vi fant når vi så på utøvernes bakgrunn. Frikjøringsaktivitetene scorer langt høyere på de mestrings og spenningsrelaterte motivene enn de to andre vinteraktivitetene. Frikjøring i fjellet er sterkest knyttet til mestringsmotiver, mens frikjøring ved anlegg knyttes sterkest til spenningsmotiver.

Når det gjelder kontemplative og naturopplevelsesrelaterte motiver skiller de to frikjørings- aktivitetene fullstendig lag. Disse motivene har svært høg oppslutning for frikjøring i fjellet, faktisk helt på linje med skiturer i fjellet. For frikjøring ved anlegg er oppslutningen markert lågere til og med lågere enn for kjøring i anlegg.

Forholdet til risiko motivet er kanskje noe av det mest interessante i denne sammenhengen. Selv om dette motivet har klart minst oppslutning blant alle motivalternativene, scorer det likevel mye høyere blant frikjørerne enn for andre vinteraktiviteter. Den aktiviteten som kommer nærmest er fjellklatring med en oppslutning på 28.8% og terrengsykling med 13.5% mens gjennomsnittet for de norske friluftslivsutøverne ligger på kun 8%.

I tillegg til de motivgruppene som ble presentert i tabellen ble det også identifisert motiver relatert til trim og helse, sosialt samvær og høstingsrelatert bruk av naturen. Det var ingen større forskjeller mellom aktivitetene for disse tre motivgruppene.

5. Diskusjon

Frikjørerne begynner å bli mange. Selv om aktiviteten har et forholdsvis begrenset omfang i forhold til andre vinteraktiviteter, har den vokst kraftig de siste 20 årene. Selv om den trolig vil fortsette å vokse er det likevel neppe sannsynlig at oppslutningen vil komme særlig over 10%. Til det aktiviteten for krevende i forhold til fysisk form, teknikk, utstyrs investeringer, tidsbruk og generell friluftslivserfaring – det siste gjelder da særlig frikjøring i fjellet.

Et forhold som derimot taler for en fortsatt vekst i oppslutningen er at aktiviteten i så stor grad er dominert av unge menn. Dette gir et stort vekstpotensial blant kvinner og de noe eldre. Trolig er det slik at vi i stor grad fortsetter friluftslivsaktivitetene fra ungdommen når vi blir eldre, selv om endret livssituasjon ofte fører til at vi ikke kan utøve aktiviteten like ofte (Iso-Ahola et.al 1994). Det er i allefall ingen fysiske hinder for at en 50 åring skal kunne drive med frikjøring.

Uansett om oppslutningen kommer til å stabilisere på 6 eller 12%, er frikjørerne likevel mer enn mange nok til å gjøre seg sterkt gjeldene på statistikken over skredulykker i åra framover, og derfor ei opplagt gruppe å forsøke å nå fram til med ulykkesforebyggende tiltak.

Et viktig særtrekk med frikjørerne i så måte er at de aksepterer, og til en viss grad aktivt oppsøker, risiko i langt større grad enn andre grupper friluftslivsutøvere. I og med at det er mange frikjørere som anser det som viktig å kunne søke utfordringer som kan innebære risiko. I denne sammenhengen er risikobegrepet brukt generelt og omfatter også andre ting enn snøskred som for eksempel skader ved fall. Det er likevel ingen grunn til å tvile på at også risikoen for å bli tatt av snøskred blir akseptert av en stor gruppe frikjørere.

Når dette er sagt må det påpekes at for over halvparten av frikjørerne betraktes ikke risiko som noen grunn til å drive friluftsliv. Uten at dette behøver å bety at de ikke er villige til å ta risikoer for å drive med frikjøring.

I forhold til sosiokulturell bakgrunn og oppslutningen om spenning og mestringsrelaterte motiver framstår frikjørerne som en relativt ensartet gruppe. De er unge og spenningssøkende og tar en del risiko med på kjøpet for kunne prøve de utfordringene de er ute etter.

Når vi ser nærmere på andre motiver for friluftslivsutøvelse og involveringen i friluftsliv på andre områder, blir bildet imidlertid et helt annet. Her er frikjørerne fra fjellet helt på linje med de vanlige turaktivitetene når det gjelder vektleggingen av naturopplevelse og de kontemplative aspektene ved friluftslivet. Mens frikjørerne fra anleggene vektlegger disse motivene i langt mindre grad. Dette bildet av forholdsvis fundamentale forskjeller i synet på natur og friluftsliv mellom disse to gruppene blir da også forsterket når involveringen i friluftsliv trekkes inn gjennom medlemskap i DNT og friluftslivets posisjon u den enkeltes fritid.

Slik jeg tolker datamaterialet fungerer frikjøring i fjellet ofte som en form for utvidelse av utøverens turfriluftsliv. Mange av utøverne har en omfattende bakgrunn fra tur friluftslivet, noe blant annet den høge andelen DNT medlemmer tyder på.⁸ De deler også i stor grad den norske turkulturens verdier, bortsett fra de i tillegg også verdsetter tidsåndens vektlegging av utfordring, spenning, mestring og utstyrsfiksering. Verdier som til dels står i sterk motsetning til tradisjonelle friluftslivsverdier.

Dette er på mange måter et paradoks, men de to verdsettene lever side om side i mange av dagens unge frikjørere på en helt naturlig måte.

Frikjørerne ved anleggene virker å ha en mye svakere forankring i den norske tur kulturen. Oppslutningen om naturopplevelse og kontemplative motiver er ikke like høg som hos de som driver med frikjøring i fjellet, og ligger nærmere gruppen som bruker alpinanleggene til vanlig kjøring. Andelen DNT medlemmer er også langt lågere enn det vi finner hos de andre frikjørerne. Det samme gjelder også andelen som har friluftsliv som viktigste fritidsaktivitet.

6. Konsekvenser for det skade-forebyggende arbeidet

På grunnlag av gjennomgangen over vil jeg påstå at vi har to grupper off piste kjørere som ikke bare er atskilt fysisk i terrenget, men også

---

⁸ I følge Jørgen Åmot som kjenner det norske frikjøringsmiljøet svært godt, stemmer disse funnene godt med virkeligheten. Et eksempel på dette forholdet er også presentasjonen av frikjøreren Stian Hagen i Fjell og Vidde nr.1.02.

når det gjelder viktige tilnærminger til aktiviteten. Derfor vil jeg også hevde at det skadeforebyggende arbeidet må ta hensyn til dette, og utvikle egne strategier for hver av de to gruppene.

Når det gjelder frikjøring i fjellet, er fysiske tiltak i terrenget umulig å tenke seg. Derfor er kunnskapsformidling og holdningskampanjer den eneste farbare vegen. Et slik arbeid har trolig også gode muligheter for å lykkes. En god del av disse utøverne er erfarne friluftslivsutøvere. De har allerede en del kunnskap om vurdering av skredfare og kammeratredning, samtidig som de er motivert for å lære mer. Trolig er også risiko-bevisstheten relativt stor siden aktiviteten ofte foregår i store naturformasjoner langt fra folk. Det er imidlertid en forutsetning for å lykkes at denne opplæringen tar utgangspunkt i at folk uansett vil kjøre i skredutsatte områder, og derfor møter frikjørerne der de er – i terreng med helling over 30 hvor snøen er lagdelt og faren for å utløse skred er tilstede. Det er imidlertid viktig å være klar over at uansett hvor omfattende en slik opplæring vil bli, kan den ikke hindre at det vil skje skredulykker i forbindelse med frikjøring.

Uten at jeg har all verdens grunnlag for å hevde det, tror jeg at gruppen som driver frikjøring ved alpinanleggene er vanskeligere å nå gjennom tradisjonell kunnskapsformidling. Disse har som regel mindre generell friluftslivserfaring, og trolig mindre kunnskap om snø og snøskred i utgangspunktet. Samtidig er heller ikke risikobevisstheten like stor som hos gruppen som kjører i fjellet. Hengene som kjøres er ofte mindre og sammen med nærheten til folk kan dette gi en falsk trygghetsfølelse. For denne gruppen tror jeg fysiske tiltak i de heisnære områdene kan være vel så effektive. Dette kan være alt fra fysiske stengsler, utsatte vakter eller sprenging av skred. Dette bør likevel ikke hindre forsøk på å øke kunnskapen om skred og skredfare hos denne gruppen. En må imidlertid være klar over at dette trolig er langt mer ressurskrevende enn liknende tiltak for gruppen som kjører i fjellet.

7. Litteratur

Bischoff, A. 1996. Friluftsliv - ungdom og personlig utvikling. Speciale ved Københavns Universitet

- Bischoff, A. 1998 Ungdom og friluftsliv - endring fra tradisjonsoverføring til valg og personlig utvikling. i Rapport fra konferansen "Forskning i friluft" FRIFO
- Bischoff, A & Odden, A.: Ungdom og friluftsliv – endringer i lys av modernitetsprosesser. I Naturforvaltning og samfunnsfag II. Referat fra konferanse 12- 13.10.1999. DN-notat 1999-6
- Christensen, O. 2001. Absolutt snowboard. Studier I sidelengs ungdomskulturer. Doktoravhandling. Det historisk-filosofiske fakultet
- Driver, B.L., Tinsley, H.E.A. & Manfreda, M.J. 1991. The Paragraphs about Leisure and Recreation Experience Preference Scales: Results from Two Inventories Designed to Assess the Perceived Psychological Benefits of Leisure. I Driver, B.L., Brown, P.J. & Peterson, G.L. (red.) Benefits of Leisure. Venture Publishing, Inc. State College, Pennsylvania
- Gåsdal, O. 1995. Deltakelse i friluftsliv – sosiale mål og fysiske hindringer. Dr. polit. avhandling. Universitetet i Trondheim
- Iso-Ahola, S., Jackson, E. & Dunn, E. 1994. Starting, Ceasing and Replacing Leisure Activities Over the Life-Span. Journal of Leisure Research 26: 227-249.
- Kleiven, J. 1998. Skalaer for måling av aktivitets- og motivmønstre i en norsk lokalbefolknings ferie og fritid. Arbeidsnotat nr. 77/1998. Høgskolen i Lillehammer.
- Kleiven, J. 2000. Leisure Motives as Predictors of Activities – The Lillehammer Scales in a National Survey. I Ruddy, J. & Flanagan, S. (Red.). Tourism Destination Marketing: Gaining the Competitive Edge. Dublin Tourism Research Centre, Dublin Institute of Technology.
- Mytting, I. 2000. Snøskredulykker. En studie av snøskredulykker som involverer utøvere av friluftsliv. Hovedfagsoppgave Institutt for samfunnsfag. Norges Idrettshøgskole.
- Mytting, I. 2002. Med viten og vilje - Er risikoadferd hos skiløpere villet?. Innlegg på Snøskredseminar i Tromsø <http://home.no.net/skredsem/ivar/html>.

- Skogen, K. 1999. Cultures and Natures – Cultural patterns, Environmental Orientations and Outdoor Recreation Practices among Norwegian Youth. Dr.polit.dissertation. Department of Sociology and Human Geography. University of Oslo
- Skogen, K. 2000. Friluftsliv som seismograf for sosial endring. Snowboardere og jegere i det seinmoderne. Prøveforelesning til dr.polit. graden. Institutt for sosiologi. Universitetet i Oslo.
- Søndergaard Jensen, F. & Koch, N.E. 1997. Friluftsliv i det åpne landskap 1976/77 1993/94. Forskningsserien nr. 20, Forskningscenteret for Skov & Landskap, Hørsholm
- Tordsson, B. 1997. Landskap, kulturminner og den vanskelige identiteten. På leiting etter en teori om kulturlandskapets betydning og verdi for besøkende. Telemarksforskning-Bø, Arbeidsrapport nr.6.
- Vorkinn, M., Vittersø, J. & Riese, H. 2000. Norsk friluftsliv – på randen av modernisering. ØF-rapport nr. 02/2000
- Vaagbø, O. 1993. Den norske turkulturen. FRIFO
- Vågane, L. 2002. Samordnet levekårsundersøkelse 2001 –tverrsnittsundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. Statistisk sentralbyrå Notater 2002/56.
- Aas, Ø. & Kaltenborn, B.P. 1995. Consumptive Orientation of Anglers in Engerdal, Norway. Environmental Management Vol.19, No.5: 751-761
- Aasetre, J., Kleiven, J. & Kaltenborn, B.P. 1994. Friluftsliv i Norge - Motivasjon og adferd. NINA Oppdragsmelding 309